

Tarımda kendi kendine yeter olmak çok önemlidir ve gıda güvenliği, sürdürülebilirlik, üretici refahı gibi tarımla ilgili bir çok temel sorun ile çok yakın ilişki içerisindedir.



Tarım açısından kendi kendine yeterlilik öncelikle bir kişinin; sonrasında bir ailenin, bir köyün, ilçenin, şehrin, ülkenin ve hatta dünyanın en azından temel besin maddeleri açısından kendi ihtiyacını karşılayabilmesini anlatır. Ve kendi kendine yeterlilik öncelikle kişinin kendi ihtiyaçlarını karşılayamayacak duruma gelmesi ile kırılmaya başlar. Zincirin kırılan bu ilk halkasından sonra diğer halkalar da yavaş yavaş kırılır ve insanlar, fırınlar ve süpermarketler iki güncük kapansa aç kalacak duruma gelirler.

Peki bu süreç nasıl işler ve bu noktaya nasıl gelinir?

Geliniz bunu Anropolog Peter Just*'ın 1980' lerin başında gözlemlediği Endonezya' daki Dou Donggo halkından olan Doro Ntika köylüleri ile ilgili izlenimlerine bir göz atalım:

"

1980'lere kadar köydeki herkes tarlalarını işlemekteydi. Her kadın becerikli bir dokumacıydı ve kendi ailesinin kumaşını dokuyordu. Her erkek, akrabalarının ve dostlarının yardımıyla, içinde yaşayacağı evi inşa eden usta bir dülger ve marangozdu. Ancak son yıllarda eğitim yaygınlaştıkça diğer türden olanaklar ortaya çıktı ve köyden bazı gençler öğretmen, polis memuru ya da hemşire oldu. Ebeveynler çocuklarının böyle olanakları değerlendirmeleri ve aynı zamanda bu türden meslekler yoluyla nakit gelire erişmeye istekliydiler. Böylece yalnızca paranın satın alabileceği lüks mallara ve tüketici mallarına erişebileceklerdi. Ama bir çocuğu eğitmek de para gerektiriyordu. Bu ve benzeri nedenlerle bir Dou Donggo insanı emeklerinin büyük bölümünü çiftçilerin kendileri tarafından tüketilmeyen ama aşağılardaki pazarlarda nakit karşılığında satılabilen fıstık ve soya gibi ürünlerin yetiştirilmesine yönlendirdi. Erkekler, gitgide artan oranlarda, yağmur yağmayan mevsimlerde devletin inşa projelerinde inşaat işçisi olarak

çalışmak üzere köyden ayrılmaktalar. Nakit ekonomisine geçiş tüketici mallarına ve ilaçlara erişim gibi büyük avantajlar sunsa bile, aynı zamanda insanları yeni risklere maruz bırakmakta: Eğer kaynaklarının gereğinden fazlasını nakit getiren ürünlere yatırırlarsa, ürünlerinin fiyatları küresel arz ve talep dalgalanmalarına göre belirlendiği için, kendilerini kendi denetimlerinin çok ötesindeki pazar güçlerinin insafına terk etmekte. Ayrıca çok çeşitli geleneksel gıda ürünlerinin yerine tek ürün yetiştirme geldiği için de beslenme açısından sonuçları çok kötü olabilir. Bunun da ötesinde, uluslararası emek pazarına katılmak bazılarının evdeki yükünü arttırabilir. Zira tarlalarda kadınlar ve yaşlılar iş için göçen erkeklerin ve gençlerin yerini almakta ve bazıları çift mesai çalışmaya zorunlu kalmakta. Göç eden erkeğin hane halkının bazı üyeleri temel geçinme gereksinimlerinin sorumluluğunu üstlendiği için, göç eden kişinin ücreti de yapay olarak düşük tutulabilir. Zira bir aileyi geçindirmenin harcamalarını karşılamak zorunda kalmamaktalar.

1

Bu anlatılan size bir yerlerden tanıdık geldi mi?

Ülkemizde ve tüm dünyada olduğu gibi insanlar çeşitli tüketim mallarına ulaşmak ve tanıdıkları arasında görece itibarlı ve rahat bir hayata kavuşmak için, kendi kendine yetebilirlik sağlayan **ye teneklerinden vazgeçmek zorunda** kalıyorlar.



Önce tüketmedikleri gıdalar üretiyor ve bunu satmaya çalışıyorlar. Sonra içinde oturmadıkları evler, giymedikleri giysiler üretiyorlar. Ve bir kuşak geçtiğinde insanlar "Nasıl kumaş dokunur?", "Nasıl çeşitli gıdalar üretilen tarım yapılır?", "Nasıl ev inşa edilir?" sorularının cevabını bilmedikleri için **dış dünyaya tam bağımlı ve kendi kendine yetemez** oluyorlar. (Bu kişi, aile ve köy özelinde anlatılmış örneğin aynısını bir ülke ve hatta tüm dünyaya uyarlamak fazlası ile mümkündür.)

Özellikle kırsalda yaşayan insanlar öncelikle kendi ihtiyaçlarını tam olarak karşılayacak halk bilgeliğini kaybederlerse tam bağımlık gerçekleşir ve dolayısı ile **kendi kendine yeterlilik son bulur**. Kùltürler de bu yaşam pratiklerinin içerisinde yaşayıp çeşitlendiği için, kendi kendine yeterliliği kaybetmek aynı zamanda **kùltürel yıkıma yol açar** ve insanlar sadece gelir ve özgürlüğünü değil, kùltürünü de kaybetmeye başlar. Kırsalda gelirini, özgürlüğünü ve kùltürünü kaybetmiş böyle bir insan ve ailenin ise köyde tutunması çok zordur. Bu aile kente göçecek ve oradaki global kùltür ile beslenecek ve dolayısı ile **modern hayatın tüm hastalıklarına yakalanacaktır**.

Süreç bu şekilde devam ederse gelecek nasıl olacak dersiniz?

Az önce bizim 50 yıl kadar öncemizi 1980' lerde yaşamaya başlayan bir halktan örnek vermiştik. Bir de bu süreçten güya "başarılı" şekilde geçmiş ve belki bizim 20 yıl ilerimizi yaşayan bir halkın durumuna bakalım mı? Michael Pollan, "Etobur-Otobur ikilemi" adlı kitabında² sürecin önemli bir kısmını üç buçuk sayfada anlatmış. Biz özetini yapalım:

ABD Iowa'daki Green kasabasında yoğun, tek tip, endüstriyel mısır üretimi sonucu nüfus azalmıştır. Yazarın görüştüğü Naylor adlı çiftçinin babası kasabaya ilk geldiğinde nüfus 16.467 kişiye son nüfus sayımında bu sayı 10.336 olmuştur.

Çiftçi Naylor' un babasının zamanında söz konusu kasabadaki çiftliklerde çok çeşitli ürün yetiştirilirmiş. En önemlisi atlar, sonra sığırlar, tavuklar, mısır, domuz, elma, saman, yulaf, patates, kiraz. Bir çok Iowa çiftliğinde buğday, erik, üzüm, armut da yetiştirilirmiş. Bu farklılık sayesinde çiftlikler hem kendi besinlerini elde edebiliyor, hem de toprağı ve hayvanları besleyebiliyormuş. Bu ürünlerden herhangi birinin pazarının çökmesi üreticileri pek de etkilemiyormuş. Bu devirde her mevsim yeşillikler, çeşitli kokular, renkler ve sesler varmış kasabada.

Ellili-altmışlı yıllarda hayvanların gitmeye başlaması ile çayırda kavgasız gürültüsüz hayvan otlatmayı sağlayan çitler de kaldırılmış. Domuzlar günümüzde hayatlarını alüminyum barakalarda geçirmek zorunda kalmış. Şimdilerde Greene kasabasında Ekim' den Mayıs ortasına kadar evlerin etrafı hariç tek yeşillik görünmüyormuş. Çit amaçlı dikilen ağaçların kalkması rüzgarı da şiddetlendirmiş. Traktör gelince atlar gitmiş. Atlar gidince yulaf tarlaları ve çayırların bir kısmına gerek kalmamış. Mısır devlet tarafından yoğun şekilde desteklenmeye başlayınca da üretici çeşitli ürünlerini bırakıp gitgide daha çok mısır üretmeye başlamış. Mısır o kadar çok üretilmeye başlanmış ki bu kadar çok mısıra ne yapacağını şaşırarak hükümet onu sığır yemlerine katmaya başlamış. Böylece fabrika gibi tarlalardan gelen mısır ile hayvanlar, fabrika gibi işletmelerde beslenmeye başlamış. Bu yapıda ucuzca üretilen hayvanlarla baş edemeyen çiftçiler çiftliklerinde hayvan yetiştirmekten tamamen vazgeçmiş. Ve dolayısı ile çeşitli ürün de yetiştirmeye gerek kalmamış, tamamen mısır üretmeye başlamışlar. Eskiden toprağı besleyen hayvan gübresinden artık yoksun olmaları sorununu da hükümet, elinde 2. dünya savaşından kalan ve aslında patlayıcı bir madde olan amonyum nitratı gübre olarak kullanarak çözmüş. Her yıl mısır ekmenin toprağı bozduğunu, hastalıkları arttırdığını gören çiftçiler aynı yerde soya fasulyesi de üreterek bir rotasyon başlatmışlar. Ancak zamanla 2 farklı ürünün daha çok işgücü, ekipman gerektirdiğini görüp yine tek ürüne dönmüşler. Ne de olsa artık her soruna çare olabilen kimyasallar varmış...

Naylor'un dediğine göre artık mısır ekmek sadece traktör sürmek ve serpmeye yapmaktan ibaretmiş. İki bin dönümün traktörle sürülmesi ve tohum serilmesi tahmini birkaç hafta sürmekte imiş. İnsanlar geri kalan zamanlarda hayvanlar da olmadığına göre başka yerlere gidiyormuş. Bugün (sanırım Greene Kasabasına bağlı) Churdan (köyü) bir hayalet şehir gibiymiş. Ana caddedeki dükkanların çoğunun kepenkleri inikmiş. Berber, market, sinema son yıllarda kapanmış. Bir kahvehane ve küçük bir bakkal açılmış sadece ama insanlar alışverişlerini 20 km ilerideki marketlerden yapıyormuş. Ortaokulun bir beysbol takımı ve bandosu yokmuş ve çok az öğrencisi varmış. Dört okul bir araya gelerek bir okul takımı ya da bando oluşturabiliyorlarmış. Churdan'ın tek derdi, şehrin çıkışına yakın bir yerde duran mısır ambarı imiş. Etrafta insan kalmasa bile bu ambarı doldurmak için her yıl daha fazla mısır ekilecek gibi görünüyormuş.²

İşte bu da mevcut yapıyı sürdürürsek bazı yerlerde belki şimdiden olmuş; ulusal anlamda en çok 20 yıla kadar tarımımızın ve kasabalarımızın nasıl olacağını gösteren bir örnek olay. Eskiden yemyeşil, çeşitli, olaylı, neşeli olan kırsal yerleşimlerimiz yavaş yavaş hayalet şehirlere dönüşüp solacak...

Kredi Kartlarının Marifetleri

Bir de Türkiye' de son üç yıldır bankaların tarıma birdenbire ilgi duymaya başlaması ile şu anda neredeyse tüm tarımsal üreticilerde kredi kartı var. O sene gelirinin yeterli olup olmadığına aldırmayan üretici, hasat dönemi ödemeye olanak veren bu kredi kartları ile para elinde imiş gibi harcama yapıyor. Hasat döneminde yeterli parayı kazanamadığında ise bir tarlasını satmak zorunda kalabiliyor. Böyle böyle üreticiler topraksızlaşarak kente göçerken, köylerde büyük tek parça tarım arazileri üzerinde monokültür (tek tip) tarım yapan kişiler ve kurumlar artıyor.

Sonuç ve Öneriler

Birçok uzman, üniversitede edindiğimiz bilgilerin masa üstünde artarda eklenmesi ve sadece sayıya dayalı mali gözlük ile bakarak ölçek ekonomisinin, büyük işletmelerin, monokültür (tek tip) bitkisel ve hayvansal üretimin tarımsal ve kırsal sorunların tek çözümü olduğunu söylüyor.

Oysa yukarıda da örneklerle gösterdiğimiz gibi tarımda ölçek ekonomisi kurallarını uygulamak, tek tip üretim yaparak bunda uzmanlaşmak ve aile tipi işletmeden kurumsal tarım işletmelerine dönüşmek geri dönülmez kötü sonuçlara yol açar.

Ölçek ekonomisi kuralları ile tek tip üretim yapmanın sonuçları nelerdir?

1.

Kişi, aile ve köyden başlayarak; ulusal ve global anlamda kendi kendine yetebilirlik mümkün olmaz.

2.

Açlık, yoksunluk ve yoksulluk artar.

3.

Göç zorunlu olur. Terk edilen yerlerde yüzyıllardır yaşamış kültürel zenginlik de erir ve günün birinde yok olur.

4.

İnsanlar eskisinden daha çok çalışıp üretmesine rağmen daha az gelire sahip olurlar (burada gelirden kasıt, ihtiyaç duyulan her nevi şeydir) Ayrıca işsizlik de sürekli artar.

5.

İnsanlar sürekli gelir kaygısı içinde olurlar.

6.

Tarımsal olarak üretilen ürünün pazarındaki olumsuz bir durum, üreticiler için büyük bir kabustur.

7.

Üretici tek ürünü olduğu için risk alamaz. Gerekenin 2 katı gübre, 3 katı tarım ilacı atar. Bu hem

toprağın sürdürülebilirliğini bitirir, hem ürünü tüketenin ve üretenin sağlığını zedeler, hem de doğayı ciddi bir yıkıma uğratar.

8.

Kırsal kesim doğal, kültürel, sosyal, ekonomik anlamda fakirleşir.

Şu an mevcut düzende tüm dünyada bu sonuçlar ya başlangıç aşamasında, ya sonlarına gelmiş bir halde yaşanmaktadır. Fosil yakıtların gitgide tükenmekte olduğuna ve kimi zaman 1 kalori gıda üretmek için 10 kaloriden fazla fosil yakıt harcadığımızı bakarsak günümüzdeki ekonomik kriz, gelecekte bizleri bekleyen krizlere oranla çok zayıf bir esinti olarak hatırlanacaktır. Ayrıca etkileri günlük hayatta bile kendini göstermeye başlayan ekolojik kriz (küresel iklim değişimi), yakın gelecekte yaşayacaklarımıza nazaran yine hafif bir meltem ayarındadır.

Boyutları şimdiden tahmin edilebilen bu dehşetli krizlere karşı bugünden hemen alınması gereken önlem; yerel üretim yerel tüketim mantığı çerçevesinde kişisel, ailesel, kırsal, kentsel, ulusal ve global ölçekte kendi kendine yeterlilik mekanizmalarını kurmak ve işletmektir.

Kendi kendine yetebilirliği sağlamanın yolları nelerdir?

1.

Çeşitlilik artmalı: Tarımsal üretim olabildiğince çeşitli yapılmalıdır. Büyük parça tek tip ürün üretimi yerine ekonomik gibi görünmese de gerekiyorsa daha küçük alanlarda çeşitli ürünler yetiştirilmeli; kırsalda her aile, ihtiyaç duyduğu tüm temel gıda ürünlerini kendi üretebilmeli, ihtiyacından fazlasını satmalıdır.

2.

Etkin bilgiye sahip olunmalı: İnsanlar kendi gıdalarını üretecek, kumaşını dokuyacak, evini inşa edecek bilgiye sahip olmalı; unutulmuş pratikler araştırılarak gün yüzüne çıkarılıp herkese öğretilmelidir. Kırsaldaki insanlar bu bilgiyi doğrudan kullanmalı; şehirlerdeki insanlar ise en azından bu insanlar ile ilişkide olup tarımsal üretimden sağlanabilecek ihtiyaçlarını doğrudan

iletişim ile karşılaşmalıdır. Bu bağlamda eğitimde, Köy Enstitüleri benzeri yapılanmalara gidilmeli; köy ve kentlerdeki ilçeler-mahalleler birbirlerini kardeş mahalle ilan etmeli; insanlar köylerden gıdalarını temin edebilecekleri kardeş aileler seçmelidir.

3.

Hatalı tespitlerden vazgeçilmeli: Ekonomistler ve tarım uzmanları, ölçek ekonomisi ve tek tip (monokültür) üretimi önermekten vazgeçmelidir. Bu öneri, fosil yakıtların sonsuz, küresel iklim değişiminin yalan olduğu tezi üzerine kurulmuştur ve önerilen yapının ekolojik ve ekonomik krizlere dayanabilmesi mümkün değildir. Yine bu öneri, tarımsal üretim ile iç içe geçmiş, yerel üretim ile doğrudan bağlantılı kültürel mirası ve yazısız tarihi yok ederek kültürel yozlaşmayı getirmekte; dolayısı ile insanlığın ve dünyanın sonunu hazırlamaktadır.

4.

En sürdürülebilir üretim sistemleri yaygınlaşmalı: Tarımsal üretimi mevcut bilimsel gelişmeler ışığında en sürdürülebilir ve verimli halde yapabilmek; kırsal kesimi doğal, sosyal, kültürel, ekonomik anlamda en iyi duruma getirebilmek için kalıcı kültür uygulamaları (permakültür) tüm tarımsal üretim sistemlerinin temel direği olmalıdır.

5.

Geleneksel yardımlaşma ve iletişim kültürü geliştirilmeli: Kırsal yerleşimlerde yaşanabilirliği arttırmak ve kentten köye göçü teşvik etmek için kırsal gelişim faaliyetleri olarak köy meclisi, ihtiyar heyeti, gençler meclisi, kadınlar meclisi, çocuklar meclisi, köy tiyatrosu, köy derneği, köy enstitüsü, imece**, salma*** gibi uygulamalar teşvik edilmelidir. ("Kalkınma" terimi para kazanıp zenginleşmeyi çağrıştırdığı ve aslında kalkınma gerçekleşse bile birilerini çökertme pahasına gerçekleştiği için bu faaliyetlerin tümüne "kırsal gelişim" demeyi tercih ediyorum.)

6.

Kredi (kartı) alım ve kullanım süreçleri değişmeli: Özellikle kırsalda kredi ve kredi kartı kullanımı yerine salma*** benzeri sistemler güçlendirilmeli ve paradan para kazanan kurumlara bağımlı hayali para dönüşümlerinden vazgeçilmelidir. Bu düzen sağlanana kadar kişiler, kredi kullanımı konusunda eğitim almalı ve temel seviyede ekonomi, muhasebe bilgisini ispatlamadan ve hatta bazı psikolojik testleri geçmeden bireysel olarak kredi alamamalı ve/veya kredi kartı kullanamamalıdır.

Yukarıda örneklerini okuduğunuz gibi farklı zaman dilimlerinde gelişim evreleri geçiriyor olsa da sorunlar Endonezya' nın bir dağ köyünde de, Türkiye' deki küçük bir mezrada da, ABD' nin Green kasabasında da aynıdır. Yani bir önceki makalemde belirttiğim gibi yerel gibi görünen sorunlar aslında global sorunlardır ve yerel politikalarla çözmeye çalışmak kısır bir çabadır. Bahsettiğimiz çözüm önerileri derhal, uluslararası işbirlikleri ile dünya çapında uygulamaya konulmak zorundadır.

Kısacası kendi kendine yetebilen; ay sonunu-hasat gününü korkular içinde beklemeyen; yerinden yurdundan kopmak; ölümüne çalışmak zorunda kalmayan; işsizlik sorunu ve korkusundan uzak; gelir kaygısı yaşamayan; üretilen ürünlerle ilgili pazardaki gelişmelerden çok etkilenmeyen; güvenli gıdayı sürdürülebilir ve doğa dostu şekilde üreten; doğal, kültürel, sosyal, ekonomik anlamda her geçen gün zenginleşen bir toplumda yaşayan ve bu yapısı ile kentleri de her açıdan olumlu etkileyen kırsal kesim insanları, aileleri, köyleri için "alın verin, ekonomiye can verin" yerine "**öğren, üret; kendi kendine yet**" demek ve ekonomik ve ekolojik krizin acı sonuçları tüm dünyayı kavurmadan önce acil önlemleri derhal uygulamaya geçirmek zorundayız.

Saygı ve sevgilerimle
Hakan Ozan Erzincanlı

* Peter Just: Endonezya' da krallık, toplumsal örgütlenme ve dinsel ritüellerle ilgili birçok araştırma yürütmüştür. Williams College' de antropoloji profesörüdür.

** İmece, bir köy ya da köy topluluğu içinde işlerin gönüllü ya da zorunlu olarak ve elbirliği içinde yapılması. Köyün herhangi bir sorununun giderilmesi karar verilmişse, köydeki her ev iş gücü açığını karşılamak zorundadır.

*** Eğer imecede para da toplanacaksa buna salma denir. Bir konu için para toplanması karar alınışsa, her ev ölçüsü oranında maddi katkı yapmak zorundadır. İmece köylerde yazılı olmayan hukuka dayalı, herkes tarafından kabul gören bir dayanışma örgütüdür. Bir belediyenin yapması

gereken pek çok iş, köylerde belediye olmadığı için bu usulle yapılır.

Kaynaklar:

¹ Monaghan, J. ve Just, P. (2007) *Sosyal ve Kültürel Antropoloji (Sayfa 157-158)*. Ankara: Dost

² Pollan, M. (2009) *Etobur-Otobur İkilemi Dört Yiyeceğin Doğal Tarihi (Sayfa 56-57-58-59)*. İstanbul: Pegasus